

MULOQOTNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Saliyeva Nigora Sadikovna

Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti "Lotin tili, pedagogika va psixologiya" kafedrasida katta o'qituvchisi.

Fullname Classification about article owner

Annotatsiya. Ushbu maqolada odamlarning bir-biriga o'zaro ta'sir qilish tabiati va usullarida obyektiv ravishda namoyon bo'ladigan subyektiv tajribali odamlar o'rtasidagi munosabatlar, bir-birini idrok etishi va baholashi mumkin bo'lgan munosabatlar hamda shaxsning ijtimoiy psixologik qiyofasi masalasi bugungi kunda o'ta muhimligi, har qanday faoliyat odamlarning bir-birlari bilan til topishishini, bir-birlariga turli xil ma'lumotlar uzatishini, fikrlar almashinuvi kabi murakkab hamkorlikni talab qilishi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar. Shaxs, inson, muloqot, munosabat, strategiya, harakat, mohiyat, faoliyat, psixologiya, xulq-atvor, ta'lim-tarbiya, pedagog.

Annotation. In this article, the relationship between people with subjective experience, which is objectively manifested in the nature and methods of interaction of people with each other, the relationship that can perceive and evaluate each other, and the issue of the social psychological image of a person today It is very important that any activity requires people to get along with each other, transfer various information to each other, exchange ideas, and so on.

Key words. Person, human, communication, relationship, strategy, action, essence, activity, psychology, behavior, education, pedagogue.

Muloqot – yunoncha so'z bo'lib, suhbatlashuv, shaxslararo suhbat va o'zaro fikr almashuv ma'nosini bildiradi hamda ikki yoki undan ortiq kishilarning so'zlashuvida paydo bo'ladi. Inson muloqot jarayonida ijtimoiy tajriba, ta'lim-tarbiya, turli munosabatlar, axloqiy me'yorlar g'oya va mafkura omillari ta'sirida yashab ijtimoiylashadi va shaxs sifatida kamolotga yetadi. Kishilar o'rtasidagi o'zaro muloqot pedagogik-psixologik fanlarning asosiy kategoriyalaridan biri hisoblanib, u o'z ichiga shaxslararo munosabatning eng muhim mexanizmlarini qamrab oladi.

Taniqli psixolog S. L. Rubinshteyn shunday deb yozgan edi: "Kundalik hayotga odamlar bilan muomalaga kirisharkanmiz, biz ularning xulq - atvoriga mo'ljal olamiz. Negaki biz ularning tanqidiy ma'lumotlariga, ma'lumotlari mohiyatini go'yo o'qib, ya'ni mag'zini chaqib chiqamiz va shu yo'sinda kontekstda mujassamlashadigan matnning ichki psixologik jihati

mavjud bo`lgan mazmunini aniqlaymiz". Muloqotda muhim o`rinni psixologik ta'sir egallaydi. Psixologik ta'sir aloqaning tarkibiy birligi, tarkibiy qismidir. Aslini olganda, bu bir shaxsning (yoki bir guruh odamlarning) boshqa shaxs (yoki odamlar guruhi) psixikasiga kirib borishidir. Ushbu kirishning maqsadi va natijalari individual yoki guruh ruhiy hodisalarini (qarashlar, munosabatlar, holatlar va boshqalar) o`zgartirish, qayta qurishdir. Psixologik ta'sir hech qanday qudratli emas, garchi ma'lum sharoitlarda odamlarning psixikasida va u orqali ularning faoliyati va xatti-harakatlarida ma'lum o`zgarishlarni keltirib chiqarishi mumkin.

Odamlar muloqot jarayonida so`zlardan tashqari, ya'ni verbal vositalardan tashqari turli xil harakatlardan, qiliqlardan holatlardan, kulgu, ohanglar va boshqalardan ham foydalanadilar. Qiliqlar, mimika, ohanglar, to`xtashlar (pauza), hissiy holatlar, kulgu, yig`i, ko`z qarashlar, yuz ifodalari va boshqalar o`zaro muloqotning nutqsiz vositalari bo`lib, ular muloqot jarayonini yanada kuchaytirib, uni to`ldiradi, ba'zan esa nutqli muloqotning o`rnini bosadi, bunday vositalarni noverbal vositalar deyiladi. Buyuk rus yozuvchisi L.Tolstoy odamlarda 97 xil kulgu turi hamda 85 xil ko`z qarashlari turi borligini kuzatgan. G.M. Andreyevaning yozishicha, odam yuz ifodalari, nigohlarning 2000 ga yaqin ko`rinishlari bor. Ayniqsa, birinchi bor uchrashganda ko`zlar to`qnashuvi, nigohlarning roli keyingi muloqotning taqdiriga kuchli ta'sir ko`rsatishi maxsus tadqiqotlar jarayonida o`rganilgan. Bularning barchasi muloqotning hissiy tomondan boy, mazmundor bo`lishini ta'minlab, odamlarning bir-birlarini tushunishlariga yordam beradi.

Muloqotning noverbal vositalarining milliy hamda hududiy xususiyatlari borligini ham alohida ta'kidlab o`tmoq lozim. Masalan, o`zbek xalqining muloqot jarayoni boy, o`zaro munosabatlarining bevosita xarakteri unda shunday vositalarning ko`proq ishlatilishi bilan bog`liq. Bolalarning o`z yig`isi bilan onasiga o`z his-kechinmalari hamda xohishlarini bildirishlari ham bolalarning yosh xususiyatlariga bog`liq. Boshqa millatlar madaniyatiga nazar tashlanadigan bo`lsa, ularda ham ba'zi bir muloqot vositalarining turli millatlarda turli maqsadlarda ishlatilishining guvohi bo`lish mumkin. Bolgarlar agar biron narsa bo`yicha fikrni tasdiqlamoqchi bo`lishsa, boshlarini u yoq-bu yoqqa chayqashar, inkor qilishmoqchi bo`lsa, aksincha, bosh siltashar ekan. Ma'lumki, o`zbeklar, ruslar va bir qator boshqa millatlarda buning aksidir.

Noverbal muloqotda suhbatdoshlarning fazoviy joylashuvlari ham katta ahamiyatga ega. Masalan, ayollar ko`proq hissiyotlarga boy bo`lganliklari sababli, suhbatlashayotganlarida bir-birlariga yaqin turib gaplashadilar, erkaklar o`rtasida esa doimo fazoviy masofa bo`ladi. Olimlarning aniqlashlaricha, bolalarni odatdagiday orqama-ketin o`tqazib o`qitgandan

ko`ra, ularni yuzma-yuz o`taqazib, davra qurib o`qitgan ma`qul emish, chunki bunday sharoitda o`quvchilarda ham javobgarlik hissi yuqoriroq bo`lar ekan hamda emotsiyalar almashinishgani uchun ham guruhdagi psixologik vaziyat ijobiy bo`lib, bolalarning predmetga va bir-birlariga munosabatlari ancha yaxshi bo`lar ekan. Shu o`rinda pedagogik faoliyatda ham muloqotning psixologik ta`siri kuchli ekanligini bilishimiz mumkin.

Pedagogik muloqotning o`ziga xos jihatlariga e`tibor qaratar ekanmiz, shaxslararo muloqotning boshqa shakllariga nisbatan pedagogning o`quvchilar bilan muloqoti va hamkorligidagi o`ziga xoslik o`quvchilarning rivojlanishlariga xizmat qilishidadir. Pedagogik muloqot o`qituvchining shunday muloqotiki, uning yordamida o`quvchilarning istak va xohishlarini rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratiladi, o`quv faoliyatining ijodiy xarakterga ega bo`lishini ta`minlanadi, ularning shaxsiyatini samarali shakllantirish imkoniyatlarini vujudga keltiriladi, o`quv jarayonida qulay hissiy muhit yaratiladi, jamoada ijtimoiy-psixologik jarayonning boshqarilishi ta`minlanadi. Shu bilan bir qatorda, o`quv jarayonida o`qituvchining shaxsiy xususiyatlaridan yuqori darajada foydalanish imkoniyati tug`iladi.

Samarali pedagogik muloqotni yo`lga qo`yish uchun o`qituvchi quyidagi ko`nikmalarga ega bo`lishi talab etiladi:

- o`z xulq - atvorini boshqara bilishi;
- diqqatning sifatini ta`minlashi;
- ijtimoiy persepsiyaga ega bo`lishi va o`quvchining qiyofasidan uning kechinmalarini o`qiy olishi;
- o`quvchi shaxsiyatini mos tarzda modellashtirish, tashqi belgilar asosida uning ruhiy holatini anglash;
- nutq orqali muloqotni o`rnatish;
- o`quvchilar bilan nutq yordamida hamda nigohlar orqali aloqaga kirishish va shu kabi ko`nikmalar.

Xulosa qilib aytadigan bo`lsak, Muloqot jarayoni o`iga xos ravishda murakkab bo`lib, bunda uch xil bosqich mavjud. T. Shibutani "Ijtimoiy psixologiya" kitobida (darsligida) "Agar odam ozgina bo`lsa ham o`zini anglasa, demak, o`z-o`ziga ko`rsatmalar bera oladi", deb to`g`ri yozgan edi. Odamning o`z-o`zi bilan muloqoti aslida uning boshqalar bilan muloqotining xarakterini va hajmini belgilaydi. Agar odam o`z-o`zi bilan muloqot qilishni odat qilib olib, doimo jamiyatdan o`zini chetga tortib, tortinib yursa, demak, u boshqalar bilan, suhbatlashishda jiddiy qiyinchilikni boshidan kechiradi, deyish mumkin. Demak, boshqalar bilan muloqot - muloqotning ikkinchi bosqichidir. Uchinchi bosqich avlodlar o`rtasidagi muloqotdir. Bu muloqot tufayli har bir jamiyatning o`z madaniyati, madaniy boyliklari, qadriyatlar mavjud bo`ladiki,

buning ahamiyatini tushungan insoniyatning eng ilg'or vakillari uni doimo keyingi avlodlar uchun saqlab keladilar hamda ta'lim-tarbiya va kundalik muloqot jarayonida uni avloddan-avlodga uzatadilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES):

1. Salieva, N. S. (2023). PEDAGOGICAL DEONTOLOGY. Best Journal of Innovation in Science, Research and Development, 2(12), 303-310.
2. Salieva, N. (2023). DEVELOPMENT OF GENDER EQUALITY IN UZBEKISTAN. Miasto Przyszłości, 43, 135-138.
3. Salieva, N. (2024). ADVANTAGES OF EDUCATIONAL METHODS IN PEDAGOGICAL ACTIVITY. Best Journal of Innovation in Science, Research and Development, 3(1), 383-388.
4. Salieva, N., & Saliyev, W. (2023). Essence and content of pedagogical deontology. Society and Innovation, 4(1), 110-112.
5. Салиева, Н. С., & Абдуллаев, Ш. (2021). Педагогические идеи Алишера Навои и их влияние на воспитание подрастающего поколения. Молодой ученый, (10), 207-209.
6. Juraeva, M. (2024). ABU ALI IBN SINO'S TREATMENT OF THE SICK. Best Journal of Innovation in Science, Research and Development, 3(1), 526-535.
7. Mastura, J. (2023). THE PERIOD OF ASHTARKHANIES. Miasto Przyszłości, 42, 698-705.
8. Kizi, J. M. T. (2023). Hippocrates is the Father of Medicine. Web of Semantic: Universal Journal on Innovative Education, 2(6), 71-76.
9. Mastura, J. (2023). BRIEF HISTORICAL BACKGROUND OF LATIN. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(20), 471-473.
10. Mastura, J. (2023). MEDICINE OF ANCIENT ASIAN PEOPLES. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, 16, 405-411.
11. Туйчиева, О. С. (2018). МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ИЗУЧЕНИЮ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ. Инновации в образовании и медицине. Материалы V Все, 107.
12. Туйчиева, О. С., & Шеркулов, З. (2023). ТИББИЁТ ОЛИЙГОХЛАРИДА ЛОТИН ТИЛИНИНГ ДОЛЗАРБЛИГИ. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 18(3), 21-23.
13. Tuychieva, O., & Sh, E. (2016). Organizational activity as a function of management of the learning process. Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук, (3-5), 67-69.

14. Туйчиева, О. С. (2021). Методика преподавания латинского языка в медицинских высших учебных заведениях. Молодой ученый, (1), 66-67.
15. Sobirovna, T. O. (2022). LOTIN TILI TARIXI VA UNING BUGUNGI KUNDAGI ANAMIYATI. INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL, 3(9), 95-98.
16. Ахмедова, У., & Суяркулова, З. (2023). ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ В МЕДИЦИНЕ. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 18(3), 17-20.
17. Ахмедова, У. Э. (2018). ТЕРМИНОЛОГИЯ И ЕЁ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ В МЕДИЦИНСКОМ ВУЗЕ. Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук, (8), 84-86.
18. Ахмедова, У. Э. (2020). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ТЕХНОЛОГИИ НАКОПЛЕНИЯ И СИСТЕМАТИЗАЦИИ ИНФОРМАЦИИ НА ЗАНЯТИЯХ РУССКОГО ЯЗЫКА В МЕДИЦИНСКОМ ВУЗЕ. In Университетская наука: взгляд в будущее (pp. 708-710).
19. Ахмедова, У. Э. (2017). ЗНАЧЕНИЕ ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЫ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЗАНЯТИЙ РУССКОГО ЯЗЫКА В МЕДИЦИНСКИХ ВУЗАХ. Инновации в образовании и медицине. Материалы IV Всероссийской на, 46.
20. Ахмедова, У. Э. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕРЕВОДА НА ЗАНЯТИЯХ РУССКОГО ЯЗЫКА В ЦЕЛЯХ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ РУССКОЙ РЕЧИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЁЖИ. INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL, 3(9), 78-82.
21. Nishonova, D. J. (2023). THE TERM. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(20), 460-462.
22. Нишонова, Д. Д. (2023). ВВЕДЕНИЕ В ФАРМАЦЕВТИЧЕСКУЮ ТЕРМИНОЛОГИЮ. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(20), 463-465.
23. Nishonova, D. (2023). MEDICINE OF ANCIENT GREECE. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, 16, 383-388.
24. Jonibekovna, N. D. (2022). Extralinguistic Factors Determining Phonostylistic Changes. Central asian journal of literature, philosophy and culture, 3(5), 25-30.
25. Jonibekovna, N. D. (2022). COMPETENCE APPROACH IN THE PRACTICE OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE: WORLD EXPERIENCE, ANALYSIS OF OPINIONS ON THE TERM COMPETENCE. International Journal of Pedagogics, 2(06), 14-19.

26. Oftobkhon, M. (2023). MEDICINE UNDER THE KHOREZMSHAHS. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, 16, 420-424.
27. Oftobkhon, M. (2023). ABU ALI IBN SINO'S DIAGNOSIS OF THE SICK. Miasto Przyszłości, 42, 693-697.
28. Ilosbek, A. (2023). LOTIN TILI VA TIBBIYOT TARIXI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 18(3), 3-6.
29. Karimovna, M. O. (2023). Significance and Value of Medical Terms in the Field of Medicine. Web of Semantic: Universal Journal on Innovative Education, 2(6), 77-83.
30. Mominova, O. K. (2023). OUTLINE OF MEDICAL TERMINOLOGY FORMATION. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(20), 474-477.
31. Alijanovna, M. M. (2023). O 'ZBEK TILI DARSLARIDA O 'QUVCHILARNING FAOLLIGINI OSHIRISH MAQSADIDA DIDAKTIK O 'YINLARDAN FOYDALANISH. INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION, 2(22), 261-264.
32. Yusupaliyeva, K. S. (2022). The Role of Phonetics in Pronunciation English Borrowing in Medical Terminology. Procedia of Social Sciences and Humanities, 4, 21-22.
33. Yusupaliyeva, K. S. (2022, April). METHODS OF CORRECT PRONUNCIATION OF ORAL AND MEDICAL TERMS IN FOREIGN (ENGLISH) LANGUAGE TEACHING IN MEDICINE. In International Conference on Research Identity, Value and Ethics (pp. 70-71).
34. Nodira, F., & Madrahimova, M. IMPROVING ORAL SPEECH OF FOREIGN LANGUAGE LEARNERS. Султанов ГН–ректор, д. м. н. Зам. главного редактора, 409.
35. Akramovna, F. N. (2022). IMPORTANCE OF TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION IN UZBEKISTAN. INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL, 3(9), 83-86.
36. Akramovna, F. N. (2022). Need for learning English for medical students. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 150-152.
37. Akramovna, F. N. (2022). Methods of Teaching English in Higher Education in Uzbekistan. FAN, TA'LIM VA AMALIYOTNING INTEGRASIYASI, 3(4), 248-251.
38. Yo'lchiyev, Q., & Meliqo'ziyeva, G. (2023). MARK TVEN ASARLARI VA ULARDA NUTQ SHAKLLARINING QO'LLANILISH USLUBI. Экономика и социум, (5-1 (108)), 196-198.

39. Melikuzieva, G. (2024). "THE ADVENTURES OF TOM SAWYER" FORMS OF MONOLOGIC SPEECH. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 3(1), 673-677.

40. Meliqo'Ziyeva, G. A. Q. (2022). "TOM SOYERNING SARGUZASHTLARI" ROMANIDA MONOLOGIK NUTQ SHAKLLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10), 451-454.